

האם מותר להזריק אפידורל לילודת בשבת?

מאז שנתקללה חווה "בעצב תלדי בנים", הכאב הוא חלק בלתי נפרד מתהליך הלידה. בעשרות השנים האחרונות כידוע התפתחה היכולת לבצע זריקה אפידורלית, שמפחיתה את עיקר הכאב למינימום. אולי ניתן לראות בזה את הד פעמיה של הגאולה, שהרי לעת הגאולה תתבטל גזירה זו וכאב הלידה יוסר, ככתוב בישעיה (סז, ז): "בטרם תחיל ילדה, בטרם יבוא חבל לה – והמליטה זכר".

אף שכאב הלידה הוא חלק בלתי נפרד ממנה באופן טבעי, ואף אינו מסוכן, פשוט ומקובל שמותר לחלל את השבת בכדי לבצע זריקה אפידורלית לפני לידה. גם אם כאב הלידה אינו מסוכן, הוא בוודאי טורד את מנוחתה של היולדת, ובפרט בימינו שכל יולדת מודעת לאפשרות של קיום הזריקה האפידורלית, ואם נמנע זאת ממנה תצטער ביותר. משום כך לכאורה הדבר בכלל ההיתר של "יתובי דעתא", כלומר ההיתר לחלל את השבת עבור יולדת בכדי ליישב ולהניח את דעתה שהיא מטופלת בצורה הטובה ביותר (שו"ע או"ח סימן ש"ל). מה גם שלהרדמה האפידורלית ישנה לפעמים תועלת לעצם הלידה, בכדי לאפשר ליולדת כוחות לשלב הלידה עצמו.

אך בשאלה זו שלכאורה נראה שהתשובה לה פשוטה מצינו דיון מעניין בין מרן הגר"ש וואזנר, והאדמו"ר בעל הפני מנחם מגור, זכר צדיקים לברכה.

בשנת תשנ"ה, שלח האדמו"ר בעל הפני מנחם מגור זצ"ל שאלה אל בעל שבט הלוי זצ"ל בענין זה. בשאלתו הוא כותב שרבים שואלים אותו בענין זריקת אפידורל "למקשה לילד". הוא כותב כי בחול הוא ממליץ על זריקה זו אף שיש חשש קל לפגיעה כל שהיא בחוט השדרה העלול לגרום שיתוק קל, מאחר שזהו סיבוך נדיר מאוד, וניתן לתיקון, ובפרט אם המזריק מיומן (לפירוט נרחב של השאלה האם אכן ישנו סיכון בזריקת אפידורל עיין אסיא סה-סו במאמרם של הרב יואל וד"ר חנה קטן). אך רצונו לשאול את הרב וואזנר בנוגע לזריקה זו בשבת. כרקע לשאלה הוא מעיר שנראה שהדבר בכלל יתובי דעתא, כאמור, אף שייתכן שיש בזה מלאכה דאורייתא.

על שאלה זו השיב הרב וואזנר בתשובה מעניינת מאוד שהתפרסמה אחר כך בספרו שו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן עה).

לאחר שהוא מציין שאכן הסכנה בזריקה זו אינה משמעותית, הוא מעיר על הניסוח של הרבי מגור שזריקה זו ניתנת "למקשה לילד", משום שלדעתו, אכן יש לחלק בין אישה שנמצאת בתוך תהליך הלידה, כמו זו המתקשה לילד, לבין אישה שעדיין לא הגיעה לשלב זה:

"...אם היא כבר באמצע תהליך הלידה, היא מתקשה והיסורים גדולים וקשים לסבול זמן ממושך, בזה פשיטא דאפשר ואולי מצוה ליעץ כן, אבל הרבה הולכים ללידה רגילה על מנת זריקה הנ"ל, בזה איני רואה מצוה, אבל איני מוחה".

ולגבי שבת: ראשית על עצם השאלה האם יש בזה מלאכה דאורייתא, מעיר הרב וואזנר שיש חילוק בין זריקה לתוך הוריד, שבדרך כלל זהו מצב של פסיק רישיה שאכן ייצא דם, לבין זריקה תוך שרירית, שאין פסיק רישא על יציאת הדם. בהמשך הנידון הוא מעיר שאם אכן אין בזה אלא איסור דרבנן הנידון יהיה קל יותר, אך מוסיף שכרגיל סביר שיש מלאכות נוספות במתבצעות במהלך ההרדמה.

על כל פנים, לגבי השאלה האם יש בדבר משום "יתובי דעתא", כאן כותב הרב וואזנר יסוד גדול:

"הנה לשון הרמב"ם פ"ב משבת וז"ל: ואם היתה צריכה לנר בשעה שהיא צועקת בחבליה מדליקין לה את הנר ואפילו היתה סומא מפני שדעתה מתישבת בנר... על כל פנים רק שצועקת עכ"פ בחבליה, ומכל שכן כשדם כבר שותת יעש"ה, אבל לפני זה לא שמענו אפילו משום יתובי דעתא...".

חילוק זה של הרב וואזנר מתייחס בעצם לחילוק בין שני מצבים אצל יולדת שמצינו בשו"ע בסימן ש"ל. יולדת באופן בסיסי היא כחולה שיש בו סכנה ולכן מחללים עליה את השבת. אך חז"ל נתנו לנו שלשה סימנים לדעת מהו השלב שבו מתחילה בפועל הלידה. לפני השלב הזה, מותר לחלל את השבת בכדי להיערך ללידה במידה שאכן ישנם סימנים טובים לכך שהיא עומדת ללדת, למשל – כאשר יש לה צירים סדירים בעוצמה ובקצב שעל פי הרופאים עליה להתפנות לבית החולים. במצב זה, אכן מותר לה לחלל את השבת בכדי לבוא לבית החולים. הוא הדין כשירדו מי השפיר. וכשהיא מגיעה לבית החולים מותר לעשות את כל הפעולות הדרושות כהכנה ללידה, כגון: להכניס לה אינפוזיה, לקרוא למיילדת, להכין את המוניטור, ולבדוק את סוג הדם.

פעולות אלו מותרות לא משום שדינה של אישה זו כיוולדת, אלא מפני שמבחינה רפואית עליה להתכונן ללידה ואם לא יבוצעו פעולות אלו היא נמצאת בסכנה. לכן לאחר שבוצעו פעולות אלו אסור לבצע כל פעולה נוספת שאין בה צורך דומה להכנה ללידה.

מתי היא נחשבת כיוולדת? משעה שהתקיימו בה אחד מתוך שלשה תנאים: פתיחה מתקדמת של הרחם, או דימום משמעותי, או כשאינה מסוגלת ללכת בכוחות עצמה. במצב זה היא כבר באמצע לידה פעילה ומותר לחלל עליה את השבת לא רק עבור פעולות שנדרשות לצורך הלידה עצמה, אלא גם עבור פעולות שנדרשות אך ורק בכדי ליישב את דעתה ולהרגיעה

שהיא מטופלת כראוי. כך למשל מותר להדליק עבורה את האור בכדי שתחוש שצוות רואה היטב את מצבה ומטפל בה (ולכן מותר להדליק את האור גם עבור יולדת עיוורת). מותר להכין לה כוס תה, או לכוון עבורה את המיטה, וכדומה. (אמנם, חייבים לבצע פעולות אלו בשינוי או על ידי נכרי ככל שהדבר ניתן, כמבואר בשו"ע סי' ש"ל, ולא נפרט בכך כאן).

הקריטריון של "דם שותת" שזכר בדברי הרב וואזנר הוא אכן תואם לאחד הסימנים שנתנו חכמים לתחילת לידה. נראה שגם האפשרות של "צועקת בחבליה" שהוא מביא מדברי הרמב"ם תואם לסימנים האחרים – הדבר אופייני לפתיחה מתקדמת, שמחמת הצירים היא צועקת בחבליה. הרב וואזנר מסכם:

"על כל פנים, כשצועקת כבר בחבליה שקשה לה לסבול, ובפרט נשים חלשות חולניות יש מקום להקל לענ"ד".

מדבריו אלה נראה שהקולא היא רק מחמת הקושי לסבול את כאב הלידה, שהוא משפיע על האישה, או כשכאבי הלידה מסוכנים לה, כגון שהיא חלשה או חולנית.

לאחר מכן, הרב וואזנר משווה את האפידורל למתן תרופה בכדי להשקיט יסורי חולה שיש בו סכנה, שאין בה תועלת רפואית מלבד השקטת הכאב. ההיתר בתרופה זו לדבריו היא בגדר של "צרכי חולה".

בשו"ע או"ח סי' שכ"ח, ד, פסק השו"ע את דברי הרב המגיד בשם הרמב"ן, שלפיהם ההיתר לחלל שבת עבור חולה שיש בו סכנה אינו כולל רק את הפעולות הרפואיות הנדרשות לשם הצלת חייו, אלא גם את הפעולות "שאין במניעתן סכנה", אך שיש בהן צורך עבורו. היתר זה של הרב המגיד נאמר בכל חולה שיש בו סכנה ולא רק לגבי יולדת. הביאור הלכה שם מאריך ביותר לעיין בדברים אלו ומוכיח משורה ארוכה של ראשונים, שדעתם לחלוק על שיטה זו ולשיטתם אין להתיר לחלל שבת עבור חולה שיש בו סכנה אלא עבור אותן הפעולות שאם לא יעשו אותן החולה עלול למות, אבל פעולות שנדרשות כ"צרכי חולה" בלבד אינן מותרות. כידוע שהמשנה ברורה בסי' שכ"ח בביאור הלכה הכריע בשאלה זו שיש לסמוך על דעת הרב המגיד רק בנוגע לפעולות האסורות מדרבנן, אך אין להקל לחלל שבת עבור פעולות האסורות כמלאכה מן התורה בשבת אם אין במניעת פעולות אלו סכנה.

הפוסקים בדור שאחרי בעל המשנה ברורה האריכו לפלפל בדבריו ולבחון האם אכן דעת רוב הראשונים היא כדבריו לאסור. בעל שבט הלוי עצמו מציין בתשובה זו כי בתשובה אחרת שלו (חלק ח סימן ע"א) הוא פקפק בדבריו של המשנה ברורה. על כל פנים לדעתו, מתן האפידורל במצב של לידה פעילה כדבריו לעיל נכלל בכלל "צרכי חולה שאין במניעתם

סכנה", ולכן ההלכה היא ש"על כל פנים בנידון דידן והיא צועקת מרה בחבליה ובדרך כלל הלחץ דם אז עולה הרבה מחמת הפחדים יש מקום להקל עכ"פ ובמקרים דומים לזה".

תשובה זו של הרב וואזנר מעט מפליאה – סביר לכאורה שברגע שאישה נמצאת כבר במצב של לידה פעילה, שאז ניתן לבצע עבורה פעולות של "יתובי דעתא", יהיה מותר לכתחילה לעשות כן לכל אישה אפילו אם היא חזקה ואיתנה ואפילו אם היא איננה סובלת עתה סבל רב ואינה צועקת בחבליה. האם יישוב הדעת המגיע לה בעקבות האפידורל פחות מיישוב הדעת מכוס תה חם או מהגברת המזגן?

בתגובתו של הרבי מגור למכתב, (שהתפרסמה באוצר מכתבים חלק ב), הוא מעיר על דברי הרב וואזנר, שלכאורה ביולדת אשר עצביה חלשים ועל פי רוב עלולה לקבל משבר בלידה רח"ל, או מחלת לב קשה וכדומה, ואם לא יעשו הזריקה קודם עלול ח"ו לבוא לידי סכנה לדעת הרבה פוסקים ששיגעון או דיכאון נחשב כסכנה), ומכל שכן בחולת לב רח"ל, יש להתיר יותר בשופי.

גם על כך יש להעיר, מדוע יש צורך בתנאים אלו של הגעה למצב של סכנה, ולא נתיר את מתן האפידורל משום יתובי דעתא גרידא.

מעניין לציין, כי למרות המסקנה המסוייגת בתשובת הרב וואזנר, מצינו סגנון שונה במאמר שהתפרסם במוריה (ת-תב) ושם המסקנה נראית ברורה יותר – להתיר ליולדת שאכן התחילה את תהליך הלידה לקבל זריקה אפידורלית.